

Kā attīstās bērna domāšana no dzimšanas līdz pusaudža gadiem, un kas to ietekmē?

Daudzi vecāki nezina, ka vislielākās un parasti neārstējamās novirzes bērna nervu sistēmā rodas pirms bērna dzimšanas, pirmo 3 grūtniecības mēnešu laikā. Tāpēc **no darba, kas saistīts ar stresu, starojumu un ķīmikālijām, būtu jāiziet kādus mēnešus pirms bērna ieņemšanas, kad arī būtu jāpārbauda vispārējais veselības stāvoklis. No šā brīža līdz vismaz 6. grūtniecības mēnesim nākamajai māmiņai būtu jādzīvo kā princesei - nekādas rūpes, apkārt priecīgas sejas, svaigs gaiss, daudzveidīgs uzturs un mērena fiziska slodze.**

Maza bērna apzināta domāšana sākas ar sevis, sava ES, gribu vai negribu apzināšanos, par ko mēs droši varam pārliecināties, kad bērns savu gribu izpauž ar fizisku kustību - seko ar acīm, izdod skaņas, veļas, sāk sniegties pēc rotaļlietām - mācās pārvaldīt savu ķermeni. Līdz brīdim, kad viņš sāk plašāk lietot valodu, bērns domā tieši, priekšmetiski, domā darbībā. Bērns ierauga, piemēram, klucīti, sagrib to un tai pat brīdī ņem rokās un darbojas - dauza, kaut kur pārvieto, bāž mutē, mēģina izjaukt, slēpj utt.

Domāšana un kustību veiklība attīstās vienlaikus. Ja bērna roka ir pietiekami veikla, lai uzbūvētu torni no 4 klučiem, viņš spēj arī domāt par sarežģītu būvi - torni, vārtiem, tiltu vai māju.

Veicinot zīdaiņa un maza bērna kustību iemaņas, jūs attīstāt viņa prātu. It īpaši nozīmīgi tas ir pirmajā dzīves gadā, līdz bērns iemācās staigāt.

Pirmais solis garajā ceļā uz pilnīgu patstāvību ir mērķtiecīga veļšanās, ko labi attīstīti bērni apgūst vidēji līdz 4 mēnešu vecumam.

Pirmos 3 mēnešus bērns prasa, un vecāki dod. Bet tad viņš jau pats varētu apgūt dažas iemaņas. Piemēram, pagriezties no muguras uz vēdera un otrādi. Tas veido raksturu - gribu un guļu uz muguras, ja apnīk - pagriežos uz vēdera. Un **tieku galā pats**. Daļa bērnu to apgūst paši, daļa apgūst ko citu - uzstājīgāk raudāt, lai kāds nāk un griež. Un te nu ceļi šķiras, un mums kā vecākiem rodas izvēle, vai nu izpildīt bērna vēlmi un viņu pagriezt, vai pielikt pūles un ziedot laiku pamācot velties pašam. Es iesaku pūlēties tagad, lai nebūtu daudz vairāk jāpūlas vēlāk. Turklāt tā tiek saudzēti bērna nervi, jo problēmas tiek risinātas to rašanās secībā - **tiklīdz vēlme rodas, bērns uzreiz iemācās pats to apmierināt**. Viņš kopumā pārdzīvo daudz mazāk, sadalot dzīves garo mācību ceļu sīkos soļos. Jo pēc katra no tiem seko vēlmes apmierinājums un pārliecība, ka šo, tāpat kā visu, ko bērns ir vēlējies, viņš spēj sasniegt pats. Katrs nākamais solis tiek apgūts jau drusku vieglāk. Patiesībā par šo labo jušanos es raizējos visvairāk un gribu, lai mani bērni dzīvotu ar sajūtu, ka dzīve ir patīkama, un nākotne viņu rokās droša. Jo **ikvienu problēmu līdz šim viņi ir atrisinājuši paši, soli pa solim**.

Sākumā bērnam ir vieglāk velties no vēdera uz muguras. Tas palīdz aizsniegt tālāku priekšmetu.

Veļšanās ir jāatšķir no gadījuma, kad bērnam ir savilkti muguras muskuļi, kas viņu liec tiltiņā. Galva tiek vilkta atpakaļ, bērns, nespēdams pretoties un noturēt līdzsvaru, apkrīt uz sāniem un parasti tā arī paliek ar vairāk vai mazāk atmestu galvu.

Veļšanās prasmes apguvi kavē katram jaundzimušajam piemītošais, gribai nepakļautais pretējās darbības muskuļu nesamērīgs saspringums - tonuss. Tas padara bērna locekļus stīvus un kustības kokainas. Vecāki var bērnam palīdzēt to pārvarēt ar glāstiem veicinot muskuļu atslābšanu un bieži mainot bērna stāvokļus gultiņā, kas stimulēs aktīvas kustības.

Apmēram 6 mēnešos bērnam ir nobrieduši 65 % nervu šūnu, **mazulis pazīst visas pasaulīgās sajūtas, spēj saskatīt sīkas lietas, kustību ziņā teicami attīstītie bērni sāk rāpot. Šis ir nākamais lielais solis pašapziņas attīstībā - ES gribu un tieku, kur vēlos bez citu palīdzības**. Bērns ir ieguvis pārvietošanās brīvību. Ja viņam to neliegsiet, piemēram, liekot dienas lielāko daļu pavadīt gultā vai sētiņā, tad redzēsiet, cik strauji progresē viņa saprāts. Rāpošana veido pareizus mugurkaula izliekumus, nostiprina muguras muskuļus un attīsta kustību iemaņas. Tāpēc ilgstoši sēdēt bērnam var ļaut tikai tad, kad viņš ir iemācījies skaisti rāpot.

Bērns stiepjās ar roku un vienlaikus spārdās ar kājām. Vispirms viņš parasti lien vai lokās,

kūņojas. Ja viņš prot balstīties tikai uz rokām, tad parasti ar tām atstumjoties pārvietojas atmuguriski. Ja viņš prot balstīties tikai uz ceļiem, tad, izslējis dibenu, stumjas uz krūtīm, līdz apveļas. Lai skaisti rāpotu, bērnam ir jāiemācās vienlaikus balstīties gan uz rokām, gan ceļiem. No rāpus stāvokļa bērnam, paliekot vienu cisku zem sevis un atbalstoties uz rokām, ir viegli apsēsties.

Apmēram 10 mēnešos bērnam ir nobrieduši 90 % nervu šūnu. Visstraujāk notiek nervu šķiedru apvalku veidošanās, kas pamatā noslēdzas līdz 5 gadu vecumam. Bērna kustības kļūst veiklākas, viņš mācās runāt.

Šinī posmā bērna prāta spējas veicinās uztveres un valodas attīstību veicinoši uzdevumi, kā arī prasme uzdotu apgūt patstāvīgi.

Mācīšanās process bērna pirmo gadu laikā norisinās lielā ātrumā, ja tikai mēs to nekavējam. Mazā bērņā mīt neizmērojama tieksme mācīties. Šī tieksme gandrīz nav iznīcināma. Taču to lielā mērā var nomākt bērna izolēšana. Ja psihopāti vecāki tura bērnu ieslodzītu un liedz viņam jebkādu iespēju gūt zināšanas, rodas bērns idiots, bet idiotisma iemesls šinī gadījumā ir tikai bērna izolācija un nespēja iegūt zināšanas.

Mēs nevaram īpaši mazināt bērna tieksmi mācīties, bet mēs varam samazināt iegūstamās pieredzes daudzumu. Diemžēl, tā bieži arī notiek. Savukārt, **ja mēs sagādājam viņam labvēlīgus apstākļus, vienlaikus viņu uzmundrinot un emocionāli atbalstot, tad varam neskaitāmas reizes pavairot viņa zināšanu iegūšanas iespējas, kā arī prāta spējas kopumā.**

Cilvēks, kura smadzenes satur vērtīgu, labi izmantojamu informāciju, tiek uzskatīts par gudru, turpretī tāds, kura smadzenes informāciju nesatur - par idiotu.

Visos laikos skolotāji ir uzsvēruši, ka bērnos ir jāveicina tieksme pēc zināšanām. Piemēram, senēbreju mācītie vīri lika vecākiem cept kūkas burtu veidā, un bērnam, pirms viņš drīkstēja kādu apēst, šis burts bija jānosauc.

Mācīšanās iespēju sagādāšana dod ne tikai pārsteidzošus rezultātus, bet arī laimīgus, labi attīstītus un labi adaptētus bērnus. Nekas iepriekš neliecināja, ka šie bērni būtu bijuši īpaši apdāvināti. Vienīgā atšķirība ir tā, ka viņu vecāki bija nolēmuši dot viņiem iespēju apgūt daudz noderīgas informācijas jau agrā bērnībā.

Ne viens vien bērns no 6 mēnešu līdz 3 gadu vecumam pieaugušos noved līdz izmisumam. Kāpēc? Tāpēc, ka viņu nepārtraukti kaut kas interesē, un viņš savas vēlmēs ļoti enerģiski īsteno. Mūsu pūliņi to novērst ir veltīgi. Viņam jāizpēta lampa, kafijas krūze, elektrības rozete un avīze. Tas nozīmē, ka viņš apgāž lampu, izlej kafiju, bāž pirkstus pie rozetes un saplēš avīzi. Tas notiek nepārtraukti. No malas šķiet, ka viņš ir pārmērīgi aktīvs un nespēj noturēt uzmanību, bet patiesībā **viņš gluži vienkārši vienlaikus un vienādā mērā pievērš uzmanību visam, ko var uzzināt par pieejamo pasauli. Viņš vēro, klausās, tausta, saož un nogaršo. Viņš vienlaikus lieto visus 5 iespējamus izziņas veidus.** Viņš redz lampu un parauj to, lai labāk uztvertu ar visiem maņu orgāniem. Tiklīdz būs iespēja, viņš to izdarīs ar visiem istabā redzamajiem priekšmetiem un neatstās telpu, līdz nebūs pielietojis visus sev zināmos izziņas paņēmienus. Viņš, kā prot, visiem spēkiem cenšas ko jaunu uzzināt, bet mēs darām visu iespējamo, lai viņu ierobežotu, jo mums tāda izpēte pārāk dārgi izmaksā un bieži ir bērnam pārāk bīstama.

Vecākiem ir vairāki veidi, kā tikt galā ar mazu bērnu zinātkāri, taču tas gandrīz vienmēr notiek uz bērnu attīstības rēķina. Populārākā metode ir dot bērnam vienam spēlēt ar priekšmetu, ko viņš tik viegli nevar saplēst. Tas parasti ir jauks rozā grabulis. Vai kāda sarežģītāka, bet tomēr rotaļlieta. Bērns tai ātri uzmet skatu, tādēļ tā ir košā krāsā, pakrata lai pārlicinātos kā tā skan, pagaršo, pasmaržo. Šis process aizņem vidēji 90 sekundes. Tā kā par mantu ir uzzināts viss iespējamais, bērna uzmanību piesaista iesaigojums. Kastīte viņam liekas tikpat interesanta kā rotaļlieta. Tās izpēte arī aizņem 90 sekundes, un kastītei bieži tiek pievērsta pat lielāka uzmanība, jo to drīkst saplēst, un tā pēc kaut kā garšo.

Kļūst skaidrs, ka **bērna uzmanības ilgums ir saistīts ar pētāmā materiāla daudzumu**, un nav pareizi domāt, ka bērns nespēj ilgstoši noturēt uzmanību. Nez vai mēs priecātos, ja divgadīgs bērns vairākas stundas mierīgi sēdētu stūrī un grabinātu vienkāršu grabuli. Visdrīzāk šāda bērna vecāki būtu uztraukušies par bērna prāta spējām, un ne bez pamata.

Otra metode izziņas ierobežošanai ir ielikt bērnu sētiņā. Tikai nedaudzi vecāki nojauš tās īsto cenu. Sētiņa ne tikai ierobežo bērna iespējas iepazīt pasauli, bet arī lielā mērā kavē viņa prāta spēju attīstību, jo kavē bērna iespējas vingrināties velties un rāpot. Tas savukārt ierobežo viņa redzes attīstību, roku kustīgumu, roku un acu savstarpējo koordināciju un citu mērķtiecīgu kustību attīstību. Lai tā nebūtu, sētiņai būtu jābūt vismaz 4 metrus garai, vislabāk, ja tā

Ietvertu ne mazāk kā pusi istabas.

Diemžēl sētiņa ir iedarbīgāks līdzeklis izziņas kavēšanai kā grabulis. 90 sekundēs izpētījis grabuli un izmetis to no sētiņas, bērns vairs neko prātīgu nevar pasākt.

Mēs esam panākuši, ka viņš neko neaiztiek, bet izpēte ir viens no zināšanu ieguves veidiem. Mums tas izdosies tikai tik ilgi, līdz bērns pats iemācīsies izrāpties no sētiņas un atsākt savas izziņas gaitas.

Vai no iepriekš teiktā būtu jāsecina, ka es atbalstu lampu plēšanu? Nebūt nē. Es tikai gribēju pievērst uzmanību tam, ka bērns tiešām vairāk par visu vēlas mācīties un ar savu uzvedību nepārprotami to nemitīgi izrāda.

Kāds būtu bērnam vispiemērotākais izziņas veids? Iepazīt pasauli secībā, kādā bērns to vēlas, bet vecāku aktīvā vadībā. Jo tas ir vienīgais pietiekami drošais veids, turklāt tas māca bērnu, kādiem paņēmieniem izziņu turpināt patstāvīgi. **Civilizētā vide ir pārāk sarežģīta, lai izziņa ar vienīgo bērnam zināmo, ģenētiski ieprogrammēto izziņas veidu - mēģinājumu un kļūdu metodi būtu droša un racionāla.** Es no vecāku stāstiem zinu, ka bērna roka ir pietiekami tieva, lai to iebāztu elektriskajā virtuves kombainā, bet to izdarot, bērns ne tikai riskē palikt bez pirkstiem, viņš tā arī neko noderīgu par šo ierīci neuzzina. Tieši tāpat, kā, bāžot mutē televīzijas pulti, viņš neiemācās to pareizi lietot. Gluži otrādi, abi šie spontānās izpētes piemēri tikai rada papildu briesmas. Jo iebāžot mutē kādu tīklā ieslēgtu ierīci, viņš var zaudēt dzīvību. **Bērns var gadu zīst pulti un neiemācīties to lietot, bet ar jūsu uzvedinošu palīdzību viņš spēj iemācīties pārslēgt kanālus nedējas laikā, un vairs necenšas pulti zīst vai daudzīt, vai mēģināt izjaukt, jo viņš jau zina, kā to lietot. Vecāki, bērnu aktīvi mācot, pasargā no traumām un negadījumiem, jo viņš uzreiz mācās lietas lietot tā, kā tās ir paredzētas.**

Trīsgadīgs bērns jautā: kāpēc saule ir karsta? Kā tas cilvēciņš tika iekšā televizorā? Kāpēc puķes aug? Bērns izrāda interesi par astronomiju, elektroniku, bioloģiju, bet mēs viņu parasti sūtām projām, jo domājam, ka viņš vēl ir par mazu, lai saprastu un viņam vēl pietrūkst pacietības. Tā tas arī ir, tikai - uz vairumu rotaļlietu, kas bērnam ir labi pazīstamas un pārāk vienkāršas.

Kad trīsgadīgam bērnam iemāca lasīt grāmatu, viņš spēj saglabāt uzmanību ilgu laiku, kļūst ļoti saprātīgs, un vairs neizrāda nekādu interesi par lampu raustīšanu. Protams, kamēr viņš nezina, ka ir iespējams lasīt, viņš par to neizrāda īpašu interesi. Tomēr visi bērni grib kaut ko uzzināt par savu apkārtējo pasauli un lasīšana ir viens no labākajiem veidiem, kā to panākt.

Grāmata cilvēkbērnam ir kā kamols peles vietā kaķenam. **Civilizētā pasaulē sevis saglabāšana, vislabākā risinājuma izvēle ir atkarīga no komunikācijas spējām un zināšanām, un valoda ir komunikāciju līdzeklis.** Viens no mērķiem bērna rotaļās ir valodas pielietojuma apgūšana. Ne velti daba ir bērņus radījusi mācīties grībošus.

Bērna smadzenes ir unikāls trauks, jo vairāk mēģinās tajā salikt, jo vairāk tur arī saies. Viņš uztver jaunu informāciju bez apzinātas piepūles. **Viņš var iemācīties lasīt tikpat viegli un nemanāmi, kā iemācās runāt, viņš viegli var apgūt svešvalodu, pat vairākas, tikai jādod viņam šāda iespēja.**

Runājot par bērnu spēju apgūt valodas, ir jāapskata kāds tipisks gadījums. 30 gadus vecu amerikāņu armijas majoru teicamā fiziskā formā un ar inteliģenci virs vidējā līmeņa nozīmē dienēt Vācijā. Tur viņam jāapmeklē valodas kursi 3 reizes nedēļā. Ārkārtīgi spējīgi pasniedzēji pēc īpašas metodes viņam māca sarunu valodu, kas viņam ir ļoti nepieciešama karjerai un ikdienas kontaktiem ar vāciešiem. Gadu vēlāk, kad viņš ar piecgadīgo dēlu iet iepirkties, veikalā visu palūdz viņa dēls. Iemesls ir vienkāršs - bērns lieliski runā vāciski, ko nevarētu teikt par majoru. Kas dēlam to iemācīja? Nevienš. Viņš vienkārši bija mājās kopā ar vācieti mājkāpotāju un skatījās televīzijas pārraides. Kas mācīja valodu mājkāpotājam? Nevienš. Tēvam pastiprināti mācīja valodu, bet viņš nerunā. Bērnam nemācīja un viņš runā. Majora sieva, arī pavadot laiku mājās pie televizora un sarunājoties ar kāpotāju, valodu apguva drusku labāk par vīru, bet daudz, daudz vājāk par dēlu. Ja majoram būtu daudz bērnu, tie vācu valodu iemācītos apgriezti proporcionāli savam vecumam. Trīsgadīgais iemācītos vislabāk, piecgadīgais iemācītos daudz, bet ne tik viegli kā trīsgadīgais. Desmitgadīgais arī daudz, bet mazāk par piecgadīgo. Piecpadmitgadīgais iemācītos tikai nedaudz un, valodu nelietojot, ātri visu aizmirstu. Majoram un viņa kundzei vācu valodu iemācīties būs visgrūtāk.

Cik daudziem dzīvē veiktos labāk, ja netiktu izšķērdēts laiks, kad bērns spēj bez piepūles apgūt valodas. Vairs nav jājautā, vai mazi bērni spēj viegli apgūt valodas un iemācīties lasīt. Jautājums ir, vai viņiem tiek dota iespēja to darīt. Bērni ir ļoti zinātkāri un kustīgi, un pieaugušie būs ieguvēji, ja viņu aktivitāte tiks lietderīgi izmantota attīstības veicināšanai.

Vai mēs spējam 2 -3 gadīgu bērnu visu dienu nodarbināt ar lietām, kas viņam sagādā prieku? Vai mēs atņemam bērniņu, ja pārmaiņas pēc mācām viņu, piemēram, lasīt? Ja jūs spējat visu dienu nodarboties ar savu divgadnieku, jums nav iemesla raizēties. Visticamāk viņš jau prot lasīt. Nav iespējams visu dienu pavadīt kopā ar bērnu, mācot viņam tikai mazbērnu rotaļas.

Bērnam vislabāk patīk nemitīgi darboties kopā ar ģimenes locekļiem. Mājinieku nedalīta uzmanība viņu iepriecina visvairāk, un viņš visu dienu gribētu pavadīt tā. Taču dzīvē notiek savādāk. Māmiņai ir jāuzkopj dzīvoklis, jāgatavo ēst, jāpievēršas citiem bērniem, jāiepērkas, jārūpējas par apģērbu. Ja māmiņa ir gudra un pietiekami pacietīga, viņa to dara kopā ar savu divgadnieku. Ja viņai tas nav pa spēkam, bērns daļu dzīves aizvada sētiņā, mantu ieskauts. Lai cik tomēr aizņemta būtu māte, viņa laiku pa laikam atradīs brīvu brītiņu, lai paņemtu bērnu klēpī un ar viņu parunātos. **Jāraugās, lai šis ar grūtībām izbrīvētais laiks tiktu pavadīts pēc iespējas auglīgi un bērnam sagādātu prieku. Ja mēs nemācīsim bērnam noderīgas lietas, laiks tikpat paies kādā neauglīgā darbībā. Tā vispateicīgākais un jaukākais mātes un bērna kontaktēšanās veids ir kopīga mācīšanās. Nav lielāka prieka bērnam kā kopīgi ar vecākiem sākt apjaust vārdu, teikumu, runātu un rakstītu domu nozīmi. To var droši saukt par bērniņas papildījumu. Patīkamākais veids, kā bērnam mācīties, ir mājās, vecāku vadībā. Un jāmācās viņam būs tā vai citādi.**

Zināšanas rada labāku izpratni un atvieglo dzīvi. Nezināšana noved pie kļūdām, izdevumiem un nelaiemes gadījumiem. Cilvēka valoda ir svarīgākais sazināšanās veids, kā cilvēks var izpaust savas domas, jūtas un vajadzības. Un viņš tās spēj izteikt tikai tādā mērā, cik bagāta ir viņa valoda. Tautām, kurām nav rakstu valodas, radošā darbība ir ārkārtīgi ierobežota, to dzīves līmenis ir zems un kultūra nemainās gadu tūkstošiem. Tiklīdz valodā tiek ieviesti jauni vārdi, tie palīdz saprast un domāt jaunas domas.

Vidēji 5 gados bērns ir sasniedzis pusi no uztveres asuma un apķērības. Uzkrājoties pieredzei, parādās spēja paredzēt notikumu gaitu. Strauji progresē uzņēmība patstāvīgai rīcībai.

Vairumu nepatīkšanu ir iespējams novērst mācot bērnu piesardzīgi apieties ar lietām, pirms viņš to mēģina pats.

Kā vairot pirmsskolas vecuma bērna prāta spējas?

Bagātinot viņa valodu, iemācot viņu lasīt, attīstot viņa redzes un dzirdes uztveri kā arī kustību iemaņas, jo lielāko daļu zināšanu par apkārtējo pasauli mēs iegūstam tieši rīkojoties tajā. Arī zināšanu patiesuma un lietderības mērs ir pielietojamība, jeb prakse. Ja, piemēram, rodas šaubas par kāda veselo saprātu, viens no paņēmieniem ir rādīt pārbaudāmajam dažādu priekšmetu attēlus un lūgt tos nosaukt. Kā vesels cilvēks zina, ka lieta, ko viņam rāda ir, piemēram, krēsls? Atbildēt ir vienkārši - ja uz šīs mēbeles var kaut kā sēdēt, tad ir, bet ja nekādi nevar - tad nav.

Tātad darbībā mēs izzinām un darbībā arī zināšanas pārbaudām. **Atbildes uz lielāko daļu ikdienišķo jautājumu, piemēram, kā ēst ar karoti, izrunāt vārdus, rakstīt, vadīt auto, gērbties un neskaitāmiem citiem - glabājas mūsu kustību atmiņā. Un tieši šis smalkās muskuļu sajūtas atšķir meistarību no mācekļa.** Tā teikt, ēvelē, ēvelē, dēls, gan tēvs ar cirvīti pielīdzinās. Un vēl - parasti patīk tie darbi, kas padodas, bet, ja ir izkoptas kustību sajūtas, tad sokas viss.

Jaunapgūtās zināšanas un kustību iemaņas glabājas atmiņā. **Tā kā atmiņas veidošanā piedalās visas maņas - redze, dzirde, tauste, garša, smarža un kustību sajūta, tad rotaļās un uzdevumos centieties iesaistīt tās visas.**

4 - 5 gadu vecumā bērna attīstību veicinās dziedāšanas, zīmēšanas, ritmikas nodarbības, kas attīsta uztveri, māca bērnu noturēt uzmanību, māca nodarboties bērnu grupā, iedraudzēties, izteikties un izpildīt pieaugušā norādījumus.

Līdz 8 gadiem būtībā nobeidzas zināšanu vieglās, nemanāmās apguves laiks, bērns sāk iet skolā.

Lai cik sen tas arī nebūtu, lielākā daļa pieaugušo atceras šo laiku. Reizēm tās ir mūsu agrākās nepatīkamās atmiņas. Visbiežāk tās ir saistītas ar veidu, kā bērni tika mācīti.

Bērns, kas līdz šim bez vecāku klātbūtnes un palīdzības ir maz bijis ārpus mājām, pēkšņi nonāk pilnīgi svešā fiziskā un sociālā vidē. 2. septembrī viņš saka: mammu, kāpēc mums šodien atkal ir jāiet uz skolu, mēs vakar tur jau bijām!

Bērnam vēl ir nepieciešama vecāku gādīga vadība, bet skola no viņa prasa grupas disciplīnu. Bērna spriestspējas vēl ir vājas. Viņam šķiet, ka pēkšņā atrautība no mātes un tas, ka viņš jūtas nelaimīgs, ir tādēļ, ka viņam jāsāk mācīties. Bērns saista mācības ar savu slikto pašsajūtu un uz skolu iet negrib, bet vecāki liek, un jāiet vien ir.

Tagad brīdi padomāsim. Laiks skrien tik ātri, bet prāts veidojas ierobežotu laika sprīdi. Lielākā

daļa no jūsu bērna prāta asuma un uztveres spējām attīstās jau pirms skolas un ir ļoti atkarīga no tā, cik jūs daudzveidīgām nodarbībām ar bērnu ziedosiet pašu dārgāko, kas jums ir, bet kas nepiepildīts tik un tā zūd - nu jūs jau zināt - savu laiku. Šinī vecumā bērns, ar kuru pārdomāti nodarbojas, spēj vismaz viduvēji dziedāt (dzirdes uztvere un atmiņa), zīmēt (redzes uztvere un atmiņa), spēlēt bumbu un dejot (kustību koordinācija un atmiņa), šajās jomās pielikt pūles (uzmanības noturība) un improvizēt (jaunrade). Bērns, kuram nav bijis iespējas vingrināties, visu iepriekšminēto pratīs, visdrīzāk, vāji. Nepaļaujieties tikai uz skolu, jo liela uztveres daļa attīstās agrāk.

Ja bērns jau ir pieradis, ka mācīties ir jautri, viņš skolu uztver kā iespēju lasīt, zīmēt, satikties ar bērniem, un tas mazina psiholoģisko traumu, ko rada pēkšņā atrautība no mātes. **Tajos gadījumos, kad bērnu sāk mācīt agri, ir patīkami vērot, kā bērna patika mācīties pāraug patikā pret skolu.**

Septiņgadīgajam skolā parasti māca lasīt materiālu, kas neatbilst viņa interesēm un zināšanām. Lasāmvielas izvēli ierobežo tas, ka lielākā daļa bērnu vēl neprot lasīt. Daudz vairāk viņus saistītu lasāmviela, ko skolā bērni apgūst vēlākā vecumā.

Aizspriedumi pirmsskolas vecuma bērnu sargāja no lasīšanas gluži tāpat, kā no zināšanām par dzimuma jautājumiem. Pastāvēja uzskats, ja bērns labprāt kopā ar māmiņu lasa grāmatu, tad viņš zaudē savu dārgo bērniību, bet tas nenotiek, ja viņš sēž mantiņu kaudzē. Iemāciet savam bērnam lasīt pirms skolas, ja vien jūs neatbalstāt pieņēmumu, ka nezināšana nes labumu, bet zināšanas - ļaunumu, ka vienīgi rotaļāšanās ar mantiņām padara bērnu laimīgu, bet zināšanu ieguve par valodu un pasauli padara viņu nelaimīgu, ka smadzeņu nodarbināšana tās nolieto, bet nelietošana labi saglabā.

Vidēji 8 gados nobriest smadzeņu pusložu garoza, un bērns ir sasniedzis 4/5 no savām prāta spējām. Šis novērtējums pirmajā brīdī šķiet pārspīlēts tādēļ es gribu pie tā pakavēties sīkāk. Lai cilvēks sekmīgi spētu atrisināt dzīves sastādīto rēbusu, ir vajadzīgs neatlaidīgs un darbīgs raksturs, un apķērīgs prāts, kas pārstrādā faktus, ko sagādā laba uztvere un laba atmiņa. Dzimuma nobrieduma beigās, **beidzoties smadzeņu augšanai un attīstībai, šās domāšanas asumu ietekmējošās spējas pārtrauc attīstīties.**

Protams, **dzīves pieredzi un faktus par lietu dabu cilvēks turpina uzkrāt visu dzīvi. Tikai apķērīgs, ass prāts starp šiem faktiem spēj ātri atlasīt sev noderīgos, bet neapķērīgais - ne.**

Šinī vecumā **jūs veicināsit bērna attīstību, kopīgi ar viņu kārtojot visas sadzīvē nepieciešamās lietas - iepirkšanos, rēķinu maksājumus u.c., kā arī kopīgi pārrunājot lasīto, filmās redzēto, no draugiem dzirdēto u.c., izzinot bērna domas apspriežamajā jautājumā un sīki paskaidrojot savas.**

8 gados uzkrātā dzīves pieredze jau ir pietiekami liela, lai rastos mānīga pārliecība, ka bērns zina un prot daudz. Ja bērns nav radināts būt apdomīgs un piesardzīgs, viņš sevi centīsies apliecināt vienaudžu vidū, kur rodas daudz neparastu ideju darbībai, bet, trūkstot spējai iztēloties rīcības sekas, notiek nelaimes. Piemēram, naktī uz autoceļa tiek salikti ķirbji, lai paskatītos, kas ar tiem notiks. Vai arī kartona kastē tiek ielikts akmens un nezinātājs tiek uzaicināts sacensties, kurš tālāk kastī aizspers... vai arī nezinātājam pārbauda, cik stipri ir kakla muskuļi - viņu nostāda ar muguru pie sienas un liek no visa spēka spiest galvu pret sienu. Pārbaudītājs ar abām rokām atvelk galvu no sienas un tad negaidīti to palaiž vajā, sakot, ka muskuļi esot stipri diezgan. Pārbaudāmais sasiņķausi... Tiek ostīta līme, veikalā zagti saldumi un pīpēta "zālīte".

Jūsu pienākums ir sagatavot bērnu, lai viņš saprastu, ka **neparastas rotaļas ar vienaudžiem, jo īpaši tās, kas saistītas ar lielīgu savu spēju apliecināšanu, bieži beidzas bēdīgi.**

11 līdz 12 gados bērnam nobriest pieres daivu garoza un izveidojas abstraktā, loģiskā domāšana. **Viņš savu rīcību un tās radītās sekas spēj pilnībā iztēloties domās.**

Līdz šim vecumam neprasiet no bērna nopietnus solījumus, ka viņš...nekad vairs tā nedarīs. Jūs prasāt neiespējamo, jo tikai nobriedusi nervu sistēma spēj ilgstoši patstāvīgi pretoties mūsu spēcīgajām iekšējām dziņām. Šī bremze ir tā, kas padara cilvēku par cilvēku. Tā ir reizē arī viņa spēks un vājums un daudzu slimību iemesls. Tātad, ja jūs līdz šim vecumam prasāt no bērna ilgtermiņa apņemšanos, ko viņš bez šaubām nespēj pildīt, jūs paši viņam mācāt neturēt vārdu. Sāukumā viņš to katru reizi pārdzīvos, bet vēlāk vairs ne, un tad pārdzīvosiet jūs. Minētais nenozīmē, ka līdz šim vecumam jums nevajadzētu bērnam izrādīt savu neapmierinātību par nesaprātīgu rīcību, kā arī nenoteikt ierobežojumus. Jums tas ir jādara, tikai būtu naīvi cerēt, ka bērns tāpēc vairs nekad nekļūdīsies, jūsu ierobežojumus vienmēr

ievēros, un jums pie vieniem un tiem pašiem ar piespiešanos un atbildīgu rīcību saistītiem jautājumiem nenāksies atgriezties vēl un vēl. Tā dzīvē nemēdz būt, un **lai jūs tikai vecākiem piemītošo, gandrīz neizsmeļamo pacietību stiprina doma, ka neatlaidīgi mācot bērnu tikt galā ar dzīves grūtībām, jūs savam bērnam kļūstat par vislabākajiem vecākiem.**

Daudzu pusaudžu mātēm ir līdzīgs pamats raizēm - **mūsdienu dzīve piedāvā tik daudz viegli sasniedzamu baudu, bet bērni bieži vēl nav gatavi izsvērt, kas no tā visa viņiem ir derīgs.** Vecāki jūt, ka nespēj ietekmēt bērnu pieņemt apdomīgus lēmumus, viņi reizēm pat nezina, kā paiet bērnu diena - par savām gaitām un nepatīkšanām viņi vecākiem vairs nestāsta. Tai pat laikā bērnišķīgā rīcība rāda, ka draugiem bērnu dzīvē ir nesamērīgi liela ietekme. Un nelaime ir tā, ka šie draugi nav ne drusku prātīgāki. Narkotikas ir pieejamas pat skolās, pirmās reizes tās dod mēģināt bez maksas. Interneta sarunas jau 10 gadu vecumā anonīmās un rotaļīgi virspusējās attiecībās pieradina pārkāpt vecāku nospraustās robežas - "man patiktu tev iebāzt roku biksītēs..." Nereti pusaudži neprot patstāvīgi mācīties un arī nevēlas, jo **nesaista zināšanas ar savu labklājību nākotnē.** Skolas uzdevumus viņi pilda tikai pēc vairākkārtēja atgādinājuma un rāšanās. Daudzi notērē lielas summas mobilajās sarunās vai citur, nespējot paskaidrot kā. Citi agri iesaistās nedrošos dzimumsakaros, jo "draudzenes jau sen to ir pamēģinājušas"... Daži bez alus, kokteiļiem, un smēķiem nespēj justies jautri, pazūd no mājām. Vecākus uztrauc arī apņemšanās, kas paliek nepiepildītas - daļa pamet iesāktas sporta vai mūzikas nodarbības utt.

Kā iemācīt pusaudzīm pieņemt atbildīgus lēmumus un apmierināt savas vajadzības - manuprāt svarīgākās es uzskaitīšu - likumīgi pelnīt iztiku, uzturēt tīrīgu mājokli, maksāt savus rēķinus, rūpēties par veselību, izklaidēties bez riska dzīvībai, izvēlēties materiāli, reliģiski un seksuāli neieinteresētus draugus, uzturēt ģimeni un audzināt bērnus? Dzīve rāda, ka tad, kad bērns jau ir pusaudzis un vecāku ietekme strauji mazinās, to izdarīt ir tiešām grūti. Bet nevajag nolaist rokas. Tas ir paveicams, ja vien jūs saglabāsi ar pusaudzi draudzīgas attiecības, tikai tas prasīs daudz vairāk nervu, nekā tad, ja jūs visu iepriekš minēto sāksit bērnam mācīt 3 - 4 gadu vecumā. **Audzināšana šajā gadījumā ir tā profilakse, kas vienmēr ir lētāka, patīkamāka un efektīvāka par ārstēšanu.**